

Bulat Okudjava

Călătoria diletanților

Din amintirile locotenentului
în rezervă Amiran Amilahvari

roman

Traducere din limba rusă
și note de Nicolae Iliescu

POLIROM
2017

„Despre ce vorbești?!” vru să-i strige Miatlev, dar nu izbuti.

Domnul Sverbeev aduse apa și oțetul, pentru care domnișoara de onoare nu arată nici un interes.

— Ar trebui să cumperi o altă casă, continuă ea, adresându-se lui Miatlev, mai aproape de noi toți, să tocmești alți slujitori și să introduci o ordine nouă. În orice caz, dacă ții atât de mult la vechitura asta, ai putea chema un arhitect și să-l pui să-i schimbe înfățișarea, s-o facă mai acătării, zău!

— Mai acătărea, susținu domnul Sverbeev.

Miatlev făcu înspre el un gest amenințător, poruncindu-i spionului să iasă, dar domnul Sverbeev rămase proțăpît, ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

— Plecați, plecați, zise Natalia cu silă.

Spionul ieși trîntind ușa.

— Dumneata știi cîți lachei ai în casă? întrebă Elizaveta Vasilievna.

— Dracu să-i știe, rîse Miatlev. De asta se ocupă Afanasi.

Ar fi vrut ca ele să plece neîntîrziat și, rămînînd singur, să se cufunde în jurnalul său și să noteze observațiile interesante pe care le făcuse ascultînd nu prea atent proiectele lor, dar domnișoara de onoare continuă:

— Nu înțeleg ce te costă să-ți iei seama și să te înfrînezi? N-ai nici o povară, în afară de propriile-ți capricii... Acum însă, dragul meu, trebuie să te gîndești la *Natalie*, acum totul este clar și n-ai de ce să te prefaci... Și dacă, în sfîrșit, ai binevoi să înțelegi cît ești de vinovat față de societate și te-ai grăbi, intrînd într-o slujbă, să te purifici, să arăți de ce ești în stare, dacă ai face să se vorbească despre dumneata ca despre un om util suveranului și ți-ai crea o faimă nu de răufăcător care sfidează, ci de cetățean care se îngrijește de binele casei domnițoare, atunci, te asigur, totul va fi dat uitării, dragul meu frățior, și tu... și dumneata... ai fi din nou împreună cu noi. Oare ție... dumitale... situația... splendori... atragă atenția... binevoitori... singurătății...

Era seara tîrziu cînd ele găsiră de cuviință să-l părăsească. La despărțire, Natalia, ca de obicei, izbuti totuși să-i lase în dar o mică pînză, *Bunavestire* de Guercino.

„Ce faceți? vru el să spună. Mă legați atât de strîns de mîini și de picioare și mă implicați cu atîta drăgălășenie în șiretlicurile dumneavoastră, profitînd de faptul că sînt lipsit de grai, iar dumneavoastră sînteți atât de minunată, și nobilă, și nevinovată... Eu însă nu mi-am pierdut deprinderea de a vedea că dumneavoastră sînteți îndeajuns de inteligentă ca să faceți pe mironosița, totuși nu într-atît ca să vă păziți

de orgoliu și asta o să vă prăpădească. Veți suferi când eu mă voi elibera. Dumnezeu mi-e martor, eu nu doresc răul...”

Cununia a fost hotărâtă pentru ultima duminică din octombrie.

34

„...7 octombrie...”

...În timp ce încerca să scape de urmărire, un fugar a fost prins de niște oameni care nu-l căutau pe el, ci pe altul. Văzînd că n-au pus mîna pe cel căutat, s-au milostivit de el și i-au îngăduit să fugă în pădure. Însă locul unde se ascundea a fost aflat de adevărații urmăritori, care au pornit degrabă după el. Atunci, fugarul, deznădăjduit, a fugit la cei dinții, strigînd: «Mai bine să mă ucideți voi, de vreme ce v-ați milostivit de mine. Pentru asta o să primiți răsplată». Astfel, murînd, le-a mulțumit pentru mila lor.

Nu pot renunța la plăcerea de a transcrie acest episod din Apian, care a prezis cu atîta exactitate destinul nostru, deși ne despart opt-sprezece secole. Citesc și mă cutremur, dar nu-mi pot închipui cum s-ar putea proceda astfel. Cîtă vreme alerg spre pădure prin iarba înrouată, în urma mea se aud mereu, tot mai aproape, glasuri și lătrat de cîini.

Dacă oamenii ar trăi veșnic, experiența unei vieți le-ar fi de ajuns pentru ca în viața următoare să nu mai dea de belele. Fiecare generație însă ia totul de la capăt și pierde pradă propriei ignoranțe.

Ce puteam eu opune splendidului cor al celor două doamne înverșunate, care mă asaltaseră precum două catapulte? Ce, în afară de tăcere? Căci, vezi Doamne, li s-a părut că eu sînt copt pentru a împărtăși planurile și exaltarea lor. Slavă Domnului că e așa... Deocamdată mi-e lene să mă mișc, în momentul critic însă voi țîșni pe fereastră, ca un fluturaș, și voi zbura, de ce nu, chiar în țara de rai cu care mi-a împuiat urechile Amiran Amilahvari.

Șchiopul mi-a trimis o scrisoare din care am dedus că înțeleptul corb din Tuia, plutind deasupra suveranilor, n-a fost totuși în stare să se ridice deasupra lui însuși și să vadă că strădania lui demascatoare miroase a deșertăciune de duzină, căci, prin uciderea Ursului, el încearcă să arate celor din preajmă că anume el, Șchiopul, este adevăratul Urs, iar celălalt este un mincinos și uzurpator. Iată dar ce stă la baza luptei lui pentru dreptate!

S-a smintit de tot pe terenul ăsta, mai bine ar scrie romane. Cu talentul, cultura și iscusința lui de a înfățișa caracterele, a scrie romane

ar fi o idee strașnică. Este indignat că toate încercările lui de a mă iniția în proiectele sale, de a mă inflăcăra cu pasiunile sale, nu dau nici un rezultat. El nu poate înțelege defel că, îndată ce încerc să mă ating de politică, mă apucă leșinul, încep să dau bani în stînga și-n dreapta, iar banii sînt buni pentru altceva.

M-am privit în oglindă: pîi eu arăt încă bine și chiar în ochi există ceva...”

35

Prăvălindu-se în mrejele de mătase întinse de cele două doamne, Miatlev aproape că își pierduse putința de împotrivire și a început să se supună orbește. Era, pesemne, tot un leșin, de durată lungă, care pusese stăpînire pe el, o amorțeală din care doar o minune îl mai putea scoate. Mă rugam lui Dumnezeu să-mi salveze prietenul de slăbiciune și orbire și, de bună seamă, rugile mele erau atît de fierbinți, deznădăjduite, încît providența n-a întîrziat să ofere intru aceasta un prilej fericit.

Consimțind să intre în serviciu, pentru „a se purifica în ochii societății”, el s-a dus să se prezinte contelui Nesselrode. Întrevederea a fost scurtă, contele împovărat de ani – cordial și măgulitor: stăruințele complicate și afectate ale Elizavetei Vasilievna ajunseseră la el în chip desăvîrșit și indiscutabil, iar acest șmecher neîntrecut, folosindu-le, a avut grijă să-și prezinte cordialitatea drept rod al propriei bunăvoințe. Excelent diplomat în chestiuni fără importanță, și aici, în pofida vîrstei respectabile, și-a pus în acțiune farmecele, dar nu a produs o impresie prea grozavă asupra lui Miatlev, neobișnuit cu funcțiile de stat și care urmărea mișcările pline de rafinament ale personalității oficiale cu sinceritatea unui păstor antic.

Odinioară se mai întilniseră în societate și se cunoșteau puțin; dacă însă contelui asta îi era de ajuns ca să și-l inchipuie pe prinț drept un boboc ce s-a înstrăinat de cîrdul părintesc, pentru Miatlev, în schimb, era prea puțin ca să-și facă o idee despre conte, căci, în privința oamenilor care nu-i erau apropiați, memoria lui era îndeobște teribil de neajutorată.

Contele a socotit de datoria sa să remarce că vizita lui Miatlev nu este o pură întîmplare, nu e rezultatul unei constrîngerii, ci urmarea logică a meditațiilor îndelungi ale prințului însuși despre locul său în societate, semnul înțelepciunii, care vine doar odată cu vîrsta ș.a.m.d.

— Eu sînt sceptic față de junii care-și aleg acest tărîm la stăruința părinților și nu la îndemnul inimii lor, a spus el. Sînt bucuros să văd

în dumneavoastră un om pe deplin maturizat pentru a lua hotărâri independente.

Miatlev a plecat acasă cîtuși de puțin fermecat de cordialitatea lingușitorului împovărat de ani. Dimpotrivă, îndoielile încercate demult se dezlănțuiseră din nou în el, dar nu mai aveau ce face și mrejele ajurate se stringeau din ce în ce mai tare.

Astfel, cu semnele lor pe trup și cu privirea stinsă mergea pe strada Gorohovaia, după ce dăduse drumul trăsorii, cînd, deodată, după colț, pe o firmă albăstrie, zări un nume știut parcă din copilărie. „Salonul Sverbeev și Co. Croitorie de dame și bărbați după cele mai bune modele englezești.” De fapt, cuvîntul „englezești” era scris peste de-abia ștersul „franțuzești”. Această vedenie era atît de neașteptată și orbitoare, încît Miatlev se opri. Creierul lui înceșoșat tresări, adunînd sau lipînd cu o grabă febrilă rămășițele dispartate ale amintirilor. Ceva îndepărtat și primejdios, nerușinat și echivoc, strident și stupid îi licări în minte și el își aminti. Asta îl făcu să izbucnească în hohote de rîs: numele cunoscutului locuitor al hornurilor arăta atît de absurd alături de foarfecele roșii, ața galbenă și acul verde.

Clopoțelul își zăngăni nepăsător salutul său confuz și o persoană trușă de vreo patruzeci de ani, înfășurată într-o basma pestriță, smiorcîindu-și nasul cu guturai, apăru în fața lui Miatlev, măsurîndu-l cu neîncredere profesională. Înaintea ei se afla un om într-o redingotă neagră, nu tocmai nouă, cu joben de fetru cenușiu, neocolit nici de vînt, nici de ploaie. Gulerul însă și cravata albă, atît cît se vedeau, erau impecabile. Ochelarii lui sclipeau, și asta o indispușe. El se sprijinea într-o umbrelă neagră și se uita încolo și-ncoace, de parcă greșise adresa.

— Pofțiți, mormăi ea automat. Stăpînul o să vină îndată...

El pricepu că trebuie să se întoarcă și să plece, însă îl opri curiozitatea și, nitam-nisam, întrebă de cîtă vreme s-a deschis acest atelier respectabil.

— Au sosit musafiri! strigă deodată persoana cu glas subțirel și mîeros.

La auzul acestei voci neplăcute, Miatlev simți numaidecît că i se face rău și, în plus, pentru că nimeni nu-l invitase să-și scoată haina, și pentru că fusese la contele Nesselrode¹ și, cum se spune, bătuseră palma, totul din pricina Casandrei, și a Nataliei, și a propriei nesocotințe, iar

1. Nesselrode, Karl Vasilievici (1780-1862) – conte, om de stat, cancelar (din 1845), ministru al afacerilor externe (1816-1856). Adept al Sfintei Alianțe,

acum se virise în această vizuină lugubră singur și sta de vorbă cu o muliere răcită în loc ca, rîzînd de toate astea și de sine însuși, să iasă afară, țeapăn, trîntind ușa nepoliticos, apoi, liberîndu-se din amor-teală, să trimită la dracu pe contele Nesselrode cu ministerul lui cu tot, căci în natură nu există nici un minister, ci doar o clădire înșesată de funcționari în *vișmundire*¹ de culoare verde-închis; apoi s-o trimită la dracu pe Natalia, care se preface a fi îndrăgostită de el, și pe sine însuși, care lasă a se înțelege că un om respectabil nu poate să nu simtă plăcere la gîndul de a fi alături de cei ce stau la cîrma statului...

Tocmai era pe punctul de a-și pune în aplicare intenția plină de minie, cînd, deodată, de după o perdea de postav, din semiîntuneric, ieși domnul Sverbeev însuși, ploconindu-se pînă la pămînt. Trupul lui lung, neîndemînic, parcă se frînse, și chiar se auzi un trosnet ușor și un pîriit; mustățile-i atinseră dușumeaua, lăsînd (Miatlev văzu bine) două urme subțiri pe scîndurile prăfuite.

— Luminăția voastră! exclamă el cu ardoare. Zău, asta n-aș fi crezut, nu mi-ar fi trecut prin cap!... Vai... da îngăduiți-mi să vă iau redingota... Da ce s-a întîmplat?!... Aveți nevoie de mine? – Și se întoarse către persoana răcită: ce ai rămas ca țintuită? Cînd s-o afla că la mine a fost chiar luminăția sa prințul Miatlev, o să dea toți năvală, n-o să mai am pace... Du-te și pregătește samovarul, ce ai rămas așa?

„Cum de izbutești să împaci spionajul cu croitoria?” vru să întrebe Miatlev, dar nu întrebă.

— Am aici ilustrații cu modele, continuă Sverbeev în culmea fericirii. N-ați dori?... Ce zi e azi de ați binevoit să treceți pe la mine? – Și din nou strigă spre persoana corpolentă: Ce zi e azi, întreb!? Să îți minte ziua asta... Și iar se întoarse către Miatlev: Păi, la mine, luminăția voastră, vin negustorași, funcționari de colegiu și din cînd în cînd raznocinți, dar pe dumneavoastră, eu așa cred, însuși destinul v-a trimis la mine, luminăția voastră...

Spunînd toate acestea, domnul Sverbeev se agita, țopăia, răspîndind un miros pătrunzător de tutun, ceapă și tămîie, iar degetele lui roșii, pline de zel, pipăiau, potriveau redingota prințului, de parcă o măsurau, sau chiar o măsurau, îi stabileau lungimea, lățimea, și lungimea pantalonilor, și lățimea șoldului, și grosimea în talie, încremenind triste în dreptul pieptului nu prea vînjos, cumpănînd pe loc unde să umple cu vată și păr, ca să dea viitorului piept un aspect desăvîrșit, apoi calculară distanța de la poale la umăr, și de la un umăr la celălalt, și de la talie la manșetă, și de la manșetă la șliț...

1. Vișmundir – frac de uniformă al funcționarilor civili în Rusia.

„Ce te silește să spionezi?” vru să întrebe Miatlev, dar nu întrebă.

Draperia de postav tremură, se dădu la o parte, și de după ea se arată un om îmbrăcat într-un chip cu totul nepotrivit. Era într-un vițmudir verde-închis, deschis și cu mînele lipsă, însă fără pantaloni, în locul cărora avea izmene negre, conform regulamentului, și desculț. Fața lui mare, proaspăt bărbierită, respira sănătate, buzele cărnoase surîdeau, ochii mici și inteligenți priveau iscoditor.

— Am auzit „prințul Miatlev” și nu m-am putut abține să ies din ascunzătoarea mea, rosti el cu demnitate domoală. Am auzit de dumneavoastră... adăugă, înclinîndu-se. Kolesnikov Adrian Simeonovici, secretar de colegiu la cancelaria hergheliei, încîntat. N-ai avut prilejul să-mi citești scrierile prin reviste?... Nu pot să mă laud că mă bucur de largă popularitate, totuși am admiratori printre cititori, rîse el răgușit.

Nici domnul Sverbeev însă, nici cucoana lui picnită de răceală nu se mirară de apariția literatului pe jumătate dezbrăcat și cîtă vreme el, profitînd de zăpăceala lui Miatlev, povestea despre isprăvile și cunoștințele sale, ei rămaseră neclintii, fără să scoată vreun cuvînt.

De bună seamă, picioarele literatului înghețaseră, căci el, ca un cal cuirasier, juca pe loc, destăinuindu-se convorbitorului năucit.

— Prințe, despre dumneavoastră circulă tot felul de zvonuri, unul mai fantastic decît altul, personal nu le dau importanță. Eu personal vă socotesc prietenul de odinioară al regretatului nostru geniu. E adevărat?... Mă mir că pînă acum n-ai găsit răgazul să vă scrieți amintirile, deși în condițiile actuale, să zicem nu grozav de prielnice, e îndoielnic să poată fi publicate, nu-i așa? Să ne așezăm – și îi arătă lui Miatlev un fotoliu cu un gest sprinten și categoric, căruia nu puteai să nu i te supui. – Firește, toate inconvenientele, toate ineptiile chiar pot fi explicate foarte simplu prin rațiuni de stat, și pot fi explicate astfel, încît nu-ți mai vine să scoți o vorbă. E posibil, bunăoară, invocînd rațiuni de stat, să se interzică băutul cafelei dimineața, și tu nu vei mai bea, vei fi chiar în stare să te convingi pe tine însuși că asta este într-adevăr un lucru necesar, nu-i așa? Totul este rațiune de stat, o taină absolută, de nepătruns pentru mintea cetățeanului... Apropo, un oarecare episcop a putut să propună gogomânia să fie stîrpite romanele în Rusia, pentru ca nimeni să nu mai citească romane! Asta se discută... Poftim?

Între timp, neîntîlnind împotrivire, mîinile domnului Sverbeev continuau să acționeze, stabilind ceva numai de el știut în veșmintul prințului, el se dădea înapoi, mijindu-și ochii, își imagina, cădea pradă fanteziei și pe fața lui melancolică se revărsau valuri de inspirație și pasiune.